

Шевченко Сергій Олексійович

завідувач кафедри,
доктор наук з державного управління, професор

Сидоренко Наталія Сергіївна

доцент кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат наук з державного управління

ДІЯЛЬНІСТЬ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В УКРАЇНІ ЯК НЕОБХІДНА ЛАНКА МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ

5 вересня 2019 р. розпочав роботу Вищий антикорупційний суд України. Протягом п'яти років, які пішли на його створення, в українському суспільстві зберігається стійкий запит на боротьбу з корупцією. За останніми соціологічними даними опитування Фонду «Демократичні ініціативи» 69 відсотків українців вважають антикорупційну реформу першочерговою.

Історія створення цього суду не була простою. Вищий антикорупційний суд України – орган зі всеукраїнською юрисдикцією – створили відповідно до судової реформи 2016 року. За задумом, він мав розглядати виключно справи топ-корупціонерів, які розслідує НАБУ. Противники його створення апелювали до того, що незначна кількість справ НАБУ не виправдовує створення під них окремої судової установи. Тож у липні 2018 року було ухвалено зміни, згідно з якими Антикорупційний суд має розглядати всі справи про корупційні злочини, незалежно від того, хто завершував розслідування.

В основному проти створення ВАСУ були самі судді, зокрема Вища рада правосуддя України заявляла про невідповідність Конституції створенню спеціалізованих судів. Колишній генпрокурор України Юрій Луценко навіть просував ідею створити антикорупційні палати замість суду. Було і кілька спроб депутатів Верховної Ради минулого скликання «вихолостити» закон про Вищий антикорупційний суд.

Створення цього суду було однією з головних вимог від Міжнародного валютного фонду (МВФ) для продовження співпраці з Україною. Тому під тиском міжнародних донорів України та громадських організацій зрештою з'явився закон про ВАСУ, який передбачав, аби суддів на відкритому конкурсі відбирала Вища кваліфікаційна комісія суддів України (ВККСУ) разом з Громадською радою міжнародних експертів.

У Громадську раду увійшли шестеро експертів міжнародних організацій, з якими Україна співпрацює у сфері протидії корупції. За українським законом, міжнародні експерти фактично отримали право вето

щодо будь-якого кандидата. Їхньою основною задачею було виявити недобросовісних суддів та не допустити їхнього призначення в Антикорупційний суд.

ВККСУ разом з Громадською радою міжнародних експертів півроку відбирали найдосвідченіших та незаплямованих суддів. У березні цього року вони оголосили 39 переможців конкурсу до Вищого антикорупційного суду. З них половина – колишні судді, інші – адвокати та науковці. Середній вік переможців – 30-39 років. 40 відсотків – жінки. Більшість переможців – маловідомі судді та адвокати з регіонів. У їхніх деклараціях не зазначено великих статків. Дехто навіть задекларував кредити у банку для купівлі телевізора. У своїй більшості, втім, це не бідні люди.

З відібраних за рейтинговим списком кандидатів 27 працюватимуть суддями Вищого антикорупційного суду, 12 – суддями Апеляційної палати цього суду.

Вищий антикорупційний суд є судом зі всеукраїнською юрисдикцією, що створюється з метою розгляду окремих категорій справ. Крім здійснення правосуддя, ВАКС аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює її, а також здійснює інші повноваження відповідно до закону.

Судді цього суду призначаються виключно на підставі результатів відкритого конкурсу.

Спочатку вважалося, що Вищий антикорупційний суд розглядатиме справи виключно за поданням Національного антикорупційного бюро України [46], проте у прийнятому Законі компетенція суду була значно розширена. Це означало передачу до ВАКС тисяч кримінальних проваджень, які не стосуються топ-корупції, та «закоркування» його роботи на роки. Згодом було ухвалено закон, що вирішує цю проблему[2].

Початок роботи Вищого антикорупційного суду (далі – Суд) має завершити становлення системи антикорупційних органів в Україні.

Водночас передбачений чинним законодавством порядок передачі до Суду підсудних йому проваджень, які наразі розглядаються іншими судами, матиме наслідком надходження до Суду тисяч кримінальних проваджень, які не стосуються топ-корупції, проваджень, у яких спливали строки давності та які розслідувалися органами досудового розслідування з порушенням правил підслідності.

Слід зазначити, створення Вищого антикорупційного суду було зумовлено потребою забезпечення ефективного судового розгляду кримінальних проваджень саме щодо високопосадової корупції. Так, у звіті Антикорупційної мережі ОЕСР для країн Східної Європи та Центральної Азії (2017 рік) Україні було надано рекомендацію запровадити спеціалізований антикорупційний суд, який зможе справедливо та ефективно розглядати і вирішувати справи щодо обвинувачень у високопосадовій корупції.

У Висновку Венеціанської Комісії CDL-AD (2017)020 [1] зазначається, що план створення антикорупційного суду має дуже конкретну мету, а саме –

вирішення проблеми з неефективним розглядом справ щодо високопосадової корупції існуючими судами (п. 27 Висновку).

Водночас забезпечити ефективність судового розгляду кримінальних проваджень у розумні строки щодо корупційних злочинів не є можливим через кількість суддів Вищого антикорупційного суду та Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду, а також через кількість кримінальних проваджень, які належать до підсудності Суду і судовий розгляд яких не завершено судами першої та апеляційної інстанцій.

Створення Вищого антикорупційного суду є іспитом для українського суспільства, який покаже рівень готовності безповоротно і безкомпромісно боротися з корупцією.

22 липня 2020 р. 49 народних депутатів України скерували до Конституційного Суду України подання про невідповідність Конституції України Закону України «Про Вищий антикорупційний суд». Конституційний Суд України наголошує на тому, що статус особливого та надзвичайного суду передбачає відсутність інституцій, які б контролювали такий суд, відсутність механізму перегляду його рішень та невідповідність вищому органу судової влади Верховному Суду.

Основною функцією судів в Україні є відправлення правосуддя, відповідно до ст. 124 Конституції України. Пунктом 1 ст. 3 Закону України «Про вищий антикорупційний суд» визначається, що завданням Вищого антикорупційного суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства.

Тобто, Закон прямо передбачає, що основною функцією та завданням суду є саме відправлення правосуддя, і, відповідно, суд не має додаткових функцій та завдань, які б його вирізняли з судової системи України.

Вищий антикорупційний суд є вищим спеціалізованим судом, відповідно до чинного законодавства, який вбудований в систему судів України, інстанційно підпорядкований Верховному Суду. З огляду на це, ВАКС не має повноважень та положення у системі судів, які б дозволяли йому відправляти правосуддя в обхід встановленої Конституцією системи судових інстанцій.

ВАКС, хоч і має певну специфіку, яка виражається у спеціальному порядку добору суддів, їх забезпечення тощо, має єдину конституційну функцію, а саме — здійснення правосуддя. Суд вбудований в систему судоустрою України і має над собою вищу інстанцію, а саме — Касаційний кримінальний суд у складі Верховного суду, над яким, своєю чергою, інстанційно розташована Велика палата Верховного суду.

З огляду на викладене, ВАКС не є особливим судом, бо не має повноважень, функцій та завдань, які б його вирізняли від інших судів України. Його створення прямо передбачено як Конституцією України, так і Законом України “Про судоустрій та статус суддів”. Він не є і надзвичайним судом, бо ієрархічно вбудований у систему судоустрою України.

ВАКС є за своєю природою спеціалізованою судовою установою, яка створена для розгляду спеціального переліку справ, що підвищує ефективність правосуддя за цими категоріями справ.

1. Висновок Венеціанської комісії щодо Антикорупційного суду (Opinion № 896, Strasbourg, 9 October 2017). URL : [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)020-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)020-e)

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо початку роботи Вищого антикорупційного суду : Закон України від 18 верес. 2019 р. № 100-IX. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-20>

Калініченко Зоя Дмитрівна
доцент кафедри аналітичної
економіки та менеджменту
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат економічних наук

РОЗРОБКА ПРАВОВИХ МЕТОДІВ ЛІКВІДАЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ, ЯК СКЛАДОВОЇ КОРУПЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Спеціалісти Українського центру економічних і політичних досліджень вважають, що в Україні в даний період сформувався не тільки тіньовий сектор в економіці, але й паралельна нелегальна влада, яка поступово почала дублювати найважливіші функції держави. За оцінками експертів, частка тіньової економіки в Україні становить 45-60 % від валового внутрішнього продукту [1].

Основною метою детінізації економіки України є створення необхідних умов для покращення інвестиційного клімату, зниження податкового та регулятивного тиску на підприємницьку діяльність, захист прав власності та трудових відносин. Проведені реформи також дадуть поштовх до забезпечення економічного розвитку, що за умов високих показників тіньової економіки є неможливим.

Економічна нерівність, глобалізація ринків, розвиток електронних та комунікаційних технологій створюють умови для поширення тіньових економічних відносин. Тінізація світової економіки негативно впливає на діє-